

АВТОРСЬКА СПРОМОЖНІСТЬ ЯК СИСТЕМОУТВОРЮВАЛЬНИЙ ФАКТОР КОМПОЗИТОРСЬКО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тетяна СТРАТАН-АРТИШКОВА (Кіровоград)

Постановка проблеми. Сучасний етап динамічного розвитку нашого суспільства пов'язаний із інноваційними процесами в освіті, що потребує розв'язання актуальних завдань, зумовлених об'єктивною потребою суспільства у конкурентоспроможних фахівцях, здатних орієнтуватися в розмаїтті протиріч сучасного світу, адекватно оцінювати навколишню дійсність, демонструвати високий рівень

професіоналізму, визначати способи саморозвитку і самореалізації.

Акцентуючи увагу на значущості розвитку і формуванні творчої особистості майбутнього вчителя мистецтва, педагоги-музиканти (О. Олексюк, Г. Падалка, А. Растригіна, О. Рудницька, О. Отич та ін.) підкреслюють такі змістові компоненти: естетичний досвід і ціннісні орієнтації, здатність до спілкування з

художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та вдосконалення власної почуттєвої культури (О. Рудницька); готовність особистості до аматорської й професійної мистецької діяльності, оволодіння її технікою та технологією (О. Отич); художнє самопізнання, творча самореалізація особистості, творче використання художньо-інтерпретаційного досвіду (О. Олексюк); особистісний творчий вияв (В. Орлов); розвиток суб'єктних характеристик майбутнього фахівця (А. Растрігіна); здатність творчо діяти (Г. Падалка), бути авторами у професійній діяльності, «архітектором» і «будівником» власного життя.

Слушним є вислів Л. Масол про те, що загальна освіта має передбачати не тільки виховання грамотного споживача художніх цінностей (перцепіента), а й розвиток «авторської здатності», спроможності виступити ініціатором того чи іншого мистецького задуму, втілювати його у власній творчій діяльності, бути перформативним – оригінальним і виразним у його презентації назовні [3, с. 108]. Це положення є цілком слушним, оскільки підкреслює важливість «авторства» самого вчителя, володіння цим мистецтвом, тобто здатністю і спроможністю формувати цю якість у своїх вихованців. Тому метою вищої музично-педагогічної освіти є підготовка такого фахівця, який не тільки має орієнтуватися в освітніх інноваціях, застосовувати їх у педагогічній діяльності, володіти різними технологіями викладання відповідної дисципліни, але й здатний як творча особистість до самостійного творчого пошуку, самовираження і самореалізації у власній творчості і життєдіяльності.

Джерелом творчої самореалізації, яка відображає міру актуалізації особистісних якостей, є здатність майбутнього вчителя до власного творення, до «композиторства». Саме у складному процесі композиторсько-виконавської діяльності, що ґрунтується на художній інтерпретації [від задуму художнього образу, проекту музичної композиції – до її творчої презентації під час колоквіумів з музично-інструментальних дисциплін, семінарських і практичних занять з музично-теоретичних дисциплін («Теорія музики та сольфеджіо», «Гармонія», «Аналіз музичних творів», «Поліфонія»), творчих завдань з дисциплін «Акомпанемент та імпровізація», «Основні музичної композиції», «Основні композиторської майстерності», «Шкільний пісенний репертуар», «Режисура видовищних заходів», а також презентації власних творчих проектів у загальноосвітніх, дошкільних та інших соціальних закладах (музичні школи,

школи мистецтв, дитячі юнацькі центри тощо)] здійснюється самовираження і самоактуалізація майбутніх фахівців, самореалізація власних сил, здібностей, обдарувань, можливостей, розкриття всіх резервів творчої активності особистості, всього комплексу індивідуально-особистісних якостей [4], опредметнення сутнісних сил особистості в різноманітній соціальній діяльності [1, с. 147], що призводить до перетворення особистості на суб'єкта власного життя і професії [5]. У такій діяльності виявляється діалектичність розвитку особистості, оскільки віддаючи себе, свої сутнісні сили і здібності діяльності, особистість водночас здобуває їх, але вже у новій якості – авторській спроможності, яка набуває інтегративного характеру і містить внутрішні індивідуально-особистісні характеристики, здатності, якості і властивості, що складають її сутність і виявляються у соціально-педагогічній діяльності майбутнього вчителя.

Мета статті: розкрити значущість формування авторської спроможності як інтегрованої особистісної якості майбутніх учителів музичного мистецтва через залучення їх у композиторсько-виконавську діяльність.

Виклад основного матеріалу. Втілюючи у життя індивідуальні цінності, досягаючи свідомої мети, реалізуючи й розвиваючи особистісні якості у діалоговій взаємодії з мистецтвом у різних видах творчо-виконавської діяльності, у «предметній реальності соціально значущого внеску», майбутній фахівець стверджує себе як неповторну особистість, котра здатна досягнути до широких творчих узагальнень, продемонструвати небайдужість до навколишнього світу, усвідомлювати духовну цінність мистецьких творів, гармонію й красу людського духу, а головне – свою причетність до створення цих цінностей [6]. Тому висока розвиненість культури художнього сприйняття, музичних і художньо-проектувальних здібностей, здатність до емпатійного перевтілення й оригінальність розв'язання проблем, музично-теоретична грамотність і художня ерудованість, гнучкість і креативність мислення, здатність до аналізу та самоаналізу, готовність до інноваційної (творчої) діяльності, самостійність творчого пошуку, спроможність виступити автором твору, видовищного заходу і проекту, здатність залучити у процес самотворчості студентів інших курсів і спеціальностей, презентувати свій власний проект в інших загальноосвітніх закладах (загальноосвітніх і музичних школах, дитячих юнацьких центрах, школах мистецтв, дитячих садках та ін.), вплинути на внутрішній світ вихованців засобами власної творчості – змістові компоненти авторської спроможності вчителя,

наявність яких дає змогу майбутнім фахівцям творчо діяти в навколишньому середовищі і професійній діяльності.

Феномен інтегрованої авторської спроможності як системоутворювального фактору особистісної самоорганізації, саморозвитку, самореалізації, самовираження і самоактуалізації зумовлює розуміння значущості композиторсько-виконавської діяльності у формуванні цієї професійно-особистісної якості майбутніх фахівців-музикантів. Композиторсько-виконавська діяльність, що пов'язана з відмовою від штамів, стереотипів у навчанні як контрольованій і спеціально організованій процес передбачає досягнення змін керованого об'єкта (студентів), вияву «авторської спроможності» майбутніх учителів на основі цілеспрямованих раціонально-вольових і професійних дій, особистісно-творчої позиції як викладача, так і самого студента.

У тлумачному словнику української мови термін «спроможний» означає: 1) який має здатність виконувати, здійснювати, робити і т. ін. що-небудь; 2) який має здібності до чого-небудь, уміє здійснювати, виконувати щось; 3) який може, має можливості здійснити що-небудь; 4) який має певну природну здатність до чого-небудь і пояснюється так: 1) властивість за значенням «спроможний» [в ній (практичній роботі) він не лише показав свої спроможності, але й сам набув сталої спеціальності; однією з головних засад мистецтва, художньої прози зокрема, є внутрішня спроможність автора до аналізу життєвих явищ, здатність бачити в них нове, не помічене іншими]; 2) здатність до здійснення чого-небудь; 3) наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; можливість.

Ключовими термінами у визначенні цього поняття є: природна здатність (здатки), здібності, уміння, можливості, тобто конкретні внутрішні компоненти, котрі забезпечують її цілісність, є взаємозумовленими, взаємопов'язаними і взаємодіючими.

Поняття «спроможний» у ХІХ ст. ототожнювалося з поняттям «потенціальний» і надалі набуло тлумачення в контексті поняття «потенціал» як сукупність джерел, можливостей, засобів, які можуть бути використані для рішення будь-якого завдання. Досліджуючи етимологію цього поняття, науковці підкреслюють, що поняття «потенціал», уведене у науковий обіг Аристотелем (від грецького *dynamis* («можливість»)), надалі набуває семантичного значення з латинської «*potentia*» як «сила, можливість». Згідно Аристотелевської концепції під потенціалом слід розуміти те, завдяки чому «*potentia*» (можливість) переходить в «*actus*» (дійсність), тобто потенційність в актуальність [2]. При цьому

актуалізацією потенційності супроводжується будь-яка зміна, тобто спроможність – це не тільки наявність можливостей або досягнення певного рівня розвитку здібностей і якостей, а й їх реалізація у професійній діяльності, де вони розвиваються й формуються (Л.Виготський, Г.Костюк, К.Платонов, Б.Теплов, С.Рубінштейн та ін.), оскільки досягаючи певного рівня сформованості, внутрішні якості і механізми набувають сили зовнішнього впливу на особистість, стають детермінантою її розвитку.

Автор (від лат. *au(s)tor* – творець) – людина, що створює художній, науковий або інший твір. У словникових джерелах поняття «автор» і «композитор» ототожнюються [623]. Композитор (лат. *Compositor* – автор, творець) означає – автор музичного твору. Поняття «композитор» має спільні ознаки з поняттям «артист». Артист (*фр. artiste – митець*) – особа, яка професійно займається мистецтвом. Музикант – виконавець (співак, інструменталіст, диригент), що виступає на оперній сцені або концертній естраді. В широкому розумінні артист – будь-який діяч мистецтва, а також і композитор. У нашому дослідженні це визначення набуває важливого значення, оскільки підтверджує складність і об'ємність змісту авторської спроможності як викладача, так і студента: процес творення і виконання, грамотний нотний запис й оформлення музичного твору, інтерпретація, оприлюднення власних музичних композицій, сценічно-виконавська майстерність, вміння використання у проектуванні і плануванні заняття, володіння методикою навчання, технікою художньо-педагогічного спілкування.

Впроваджуючи у науковий обіг поняття «авторська спроможність», ми визначаємо її як інтегровану професійно значущу особистісну якість, сформованість якої констатує якісне перетворення майбутнім вчителем свого внутрішнього світу й призводить до принципово нового його стану, спонукає до творчого самовияву, до роздумів щодо свого внеску, місця, сенсу в професії, житті, внаслідок чого студент виступає учасником і творцем нових художніх цінностей, автором, композитором, виконавцем, усвідомлює свою значимість в соціумі, відчуває потребу в активній діяльності, реалізації власних творчих планів у житті, що призводить до виконання соціально-педагогічної функції творчо-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Основою, що дає змогу вчителю музичного мистецтва «розкриватись» і самовиражатись є наявність психолого-педагогічних якостей і механізмів, індивідуально-особистісних характеристик, котрі містять необхідність «вивільнення». Внутрішні художньо-особистісні «резерви», утворюють значний енергетичний

ефект, набувають сили зовнішнього впливу на особистість й стають значущою детермінантою її розвитку.

Авторська спроможність виявляється у здатності сприймати, інтерпретувати, творити власні музичні образи, що, уможливує, в свою чергу, забезпечити потреби і можливості самореалізації майбутніх фахівців у культурно-освітньому просторі, адже власно створені музичні твори і художні образи, творчі проекти і видовищні заходи як здобуток власного творчого досвіду, як авторство, що безпосередньо звернено до інтелектуальної та сенсорної сфери автора-виконавця, його емоцій та почуттів, мають спрямовуватися на те, щоб не тільки створити свій власний твір, а й надати йому змістовності й оригінальності, «захопити» учасників власного проекту, слухачів, створити атмосферу співчуття і співпереживання, стимулювати емоційні реакції тих, хто сприймає, спричинити розвиток креативності суб'єкта сприймання і його потреби у самовираженні у власній творчій діяльності. Тому стає очевидним, що ефективність викладання фахових дисциплін не може обмежитись копіюванням готових зразків виконавської інтерпретації того чи іншого твору, зведенням творчо-виконавської діяльності до виконання стереотипних дій за тим чи іншим шаблоном, виконанням сталих практичних завдань під час вивчення музично-теоретичних, музично-виконавських, практично-методичних дисциплін, виконанням одного й того ж хорового або оркестрового репертуару, демонстрацією одних і тих же методів навчання.

Під час вивчення фахових дисциплін майбутні учителі оволодівають знаннями та практичними вміннями з предметів циклу музично-теоретичних та музично-виконавських дисциплін, методики музичного виховання, формують здатність адекватно оцінювати художні явища, критично мислити, успішно здійснювати педагогічну діяльність. Але важливо збагатити навчальний процес методами, способами і прийомами, які б стимулювали оригінальні вияви особистісних реакцій студентів, створити необхідні умови для їх самовираження у самотворчості, розвинути інтерес і потребу відчувати себе автором, композитором, виконавцем, творцем. У цьому процесі пріоритетними мають бути не тільки прагнення студентів оволодіти творчо-виконавськими компетенціями (аксіологічними, художньо-інтерпретаційними, сценічно-виконавськими, самостійно-пошуковими, творчо-проектувальними, рефлексивно-оцінювальними), а й викладача, який має сприяти формуванню цих компетенцій, і на цій основі розвинути в студентів ціннісно-

мотиваційну сферу, бажання творити, бути індивідуально-неповторним у власній творчості.

У процесі самотворчості, створюючи нове, особистість звертається до майбутнього, творить й видозмінює своє теперішнє, формує здатність творити, імпровізувати, інтерпретувати, виконувати, презентувати, що супроводжуються «спалахами творчої інтуїції, творчої уяви, станом інсайту, художнім осяянням» [4].

Висновки. У процесі власного творення фіксується активність особистісних засад, момент творчої свободи і самостійності, творчого осяяння і вивільнення, актуалізується набутий художньо-пізнавальний і музично-виконавський досвід, що спирається на інтуїцію, емпатію, рефлексію. Якісні характеристики авторської спроможності (емоційно-образне мислення, індивідуальна неповторність, здатність до співпереживання, ідентифікації, творчого самовираження, креативності, емпатії, рефлексії, оцінки та самооцінки) формуються через засвоєння різних взаємопов'язаних видів і форм художнього мислення, сприйняття музичних творів різних за жанрами і стилем, музично-виконавського аналізу-інтерпретації, самостійної творчо-пошукової діяльності.

Авторська спроможність майбутнього вчителя музичного мистецтва плідно формується у композиторсько-виконавській діяльності, що зумовлюється і передбачає сформованість професійно значущих особистісних якостей майбутнього вчителя, і, у свою чергу, благотворно впливає на розвиток цих інтегрованих якостей, властивостей та «здатностей», що концентруються у змісті авторської спроможності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бондаревская Е.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания / Е.В.Бондаревская, Кульневич С.В. – Ростов-на-Дону: Творческий центр «Учитель», 1999. – 560 с.
2. Завалко К.В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: [монографія] / К.В.Завалко: Друкарня «Черкаський ЦНП», 2013. – 520 с.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
4. Олексюк О.М. Творча самореалізація майбутнього фахівця-музиканта в інтерпретаційному процесі / Наукові записки Тернопільського ДПУ імені В.Гнатюка / Серія: Педагогіка. – 1999. – №3. – С. 116 – 120.
5. Отич О. М. Теорія і практика художньо-естетичного розвитку майбутнього фахівця у системі професійної освіти / О. М. Отич // Зб. наук. праць Бердянського педагогічного університету. – №2. Серія Педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2006. – С. 72-80.

6. Падалка Г. М. Художньо-педагогічна інтерпретація музики в структурі професійної підготовки музиканта педагога / Г. М. Падалка // Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – Вип. 5. – С. 3-11.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стратан-Артишкова Тетяна Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: творчо-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.